

SPRAVODAJ SLOVENSKEJ EKONOMICKEJ SPOLOČNOSTI – NEZÁVISLÉHO
ZDRUŽENIA EKONÓMOV SLOVENSKA
A INŠTITÚTU MANAŽMENTU KEŽMARSKÉHO REGIÓNU

SILOČIARY

ODBORNÝ
MESAČNÍK
O EKONOMIKE
A POLITIKE

NOVEMBER
2009
ČÍSLO 11
ROČNÍK VII.
RECENZOVANÉ

Z OBSAHU

- Úvodné slovo (2)
- Ekonomický komentár (3)
- Makroekonomika (4)
- Zahraničie (5)
- Osobnosti (6)
- Názory (7)
- Európska únia (8)

Úvodné slovo

Úctou k zosnulým začína neskoro jesenný mesiac november. Je to čas, keď popri zhone všedných dní si s pietou pripomíname našich najbližších, ktorí nás predišli tam, odkiaľ fyzicky niet návratu. No práve spomienkami na nich medzi nami i s našimi deťmi a vnúčatami znova ožívajú a prebývajú medzi nami nám drahé osobnosti v úzkom rodinnom, národnom

i všeludskom kruhu. A zrejme i tento zušľachťujúci cit budí v nás úctu a vďaka zosnulým za plody ich činnosti pre naše dobro a nabáda nás v čase hlbokého individualizmu k pokore a prepotrebnej podpore spolupatričnosti generácií i do ďalšej budúcnosti.

Ožívujú sa aj spomienky na 16. (bratislavský – skoro neznámy) a 17. (pražský) november roku 1989, kedy najmä s podporou študentov začal intenzívny prelom spoločenského poriadku aj v bývalom Česko – Slovensku. Tie snahy začínali u nás, v Bratislave vlastne už v roku 1968 a ich symbolom sa stal Alexander Dubček, no presadilo sa (ako v mnohých iných prípadoch) nazvanie Pražská jar. A hoci na dve dekády snahy o budovanie socializmu s ľudskou tvárou boli intervenciou vojsk našich spojencov vo Varšavskej zmluve (okrem Rumunov) surovo prídusené, práve ten Dubčekov odvážny počin vyjadriť nahlas potrebu premeny spoločnosti z centralistickej dirigistickej na spoločnosť s ľudskou tvárou, teda humánnu/demokratickú, viedol k nekrvavému zániku bývalého štátneho zväzku a k faktickej samostatnosti Slovenska. Hoci si to výrazne nepripomíname, práve to (hoci to zo slovenskej strany zďaleka nebolo zadarmo) sa vysoko hodnotí na celom svete. A ešte jedno si by sme

Stále častejšie sa objavujú relativizujúce informácie o tom, kto (okrem chartistov) pripravoval a riadil túto tzv. nežnú revolúciu, kto inšpiroval a šíril (dez)informácie o zabití študenta v Prahe atď. To však nezmenšuje zásluhy aktívnych nezištných účastníkov Novembra. Dôležité je, že oslabená pozornosť svetových mocností v závere 1989. roka umožnila zintenzívnenie dávnych oslobodzovacích snáh Slovákov, ktoré sa zavŕšili úspešne 1. januára 1993..

November 89. roka je osobitne pamätný pre tých z nás, ktorí sme v jeho závere začali konkrétnejšie formovať základy už v decembri 1989 pomenovaného Nezávislého združenia ekonómov Slovenska - NEZES. V decembri si preto chceme na seminári pripomenúť nielen začiatky a ciele, ale aj výsledky za uplynulých 20 rokov a perspektívy nášho združenia a našej samostatnej republiky

V tomto mesiaci pokračuje významné 64. zasadanie OSN. Z vyše 150 závažných bodov jeho programu medzi najzávažnejšie sa radí hľadanie východísk z prehlbujúcej sa globálnej ekonomickej i sociálnej krízy, predovšetkým

prudký nárast nezamestnanosti vo viacerých štátoch, ukončenie, alebo aspoň minimalizácia dôsledkov vojnových konfliktov. Rovnako kľúčový význam má prekonanie rozporov pri plnení Kjótskeho protokolu razantný postup pri riešení globálneho otepľovania našej planéty, riešenie problémov energetických, plnenie miléniových cieľov, reštrukturalizácia OSN, najmä jej Bezpečnostnej Rady, Svetovej banky, Medzinárodného menového fondu.

Pre Európu, najmä členské štáty EÚ, bude dôležité zavŕšenie procesu prijatia Lisabonskej zmluvy. Za tým možno očakávať stupňovanie snáh o prezidentský a ďalšie posty v orgánoch Európskej únie. A po jej očakávanom prijatí snahy o transfer ďalších kompetencií národných štátov na orgány a inštitúcie EÚ, ktorá má ambície koncentrovaným úsilím nezaostávať v náročnej medzinárodnej konkurencii v prebiehajúcich procesoch neoregionalizácie. Zostáva nám veriť, že bude úspešná - na prospech všetkých národov Európy a sveta.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

20 rokov, víťazstva!?

Kto zvíťazil v novembri 89?

Padol komunizmus, skončila sa nesloboda, prechádzame na trhovú ekonomiku! – znelo z úst mnohých predstaviteľov novembrových udalostí. Tieto frázy sa postupne ustálili až tak, že sa žiaľ zabúda na skutočné dopady a dôsledky tohto prevratu.

Jedným z nich je fakt, že revolúcia so sebou zmietla všetky aspekty politického, ekonomického ale najmä duchovného rozmeru a odkazu vtedajšej slovenskej spoločnosti. Nešťastné ponímanie revolúcie, ako jednoznačne pozitívneho činiteľa, ktorý odštartuje novú éru ekonomického rozvoja a rozmachu ma vedie k úvahám, že revolúcia nie je všeliakom a riešením všetkých otázok, ktoré so sebou spoločnosť a doba prináša.

Poznáme dostatok príkladov toho, čo nám transformácia na demokratickú a trhovú ekonomiku priniesla – od slobody (najväčšieho daru – J. CH. Korec) až po...? A tu sa veta pre mňa končí. Morálne chudobné príspevky našich médií a bezbrehé ovplyvňovanie verejnej mienky mi žiaľ neponúkajú dostatok argumentov na pokračovanie. Víťazstvom sa má nastoliť pokoj a spravodlivosť. Čo sa nastolilo našim víťazstvom?

Globalizácia, liberalizácia a neoregionálne súťaženie majú za následok neustále sa zhoršujúci stav morálnych hodnôt spoločnosti. Osobne som svedkom výpovedí ľudí, ktorí prežili viacero zlomových udalostí v našich novodobých dejinách, a musím za nich konštatovať, že obdobie, v ktorom sa nachádzame, je z hľadiska zachovania morálnych a etických princípov prirodzenosti človeka veľmi nebezpečné.

Všetko to je odrazom ekonomickej a politickej stability krajiny. Tú sme mali získať oslobodením sa od politiky jednej strany. Čo nám to prinieslo je všetkým jasné - okrem dvojciferej nezamestnanosti v niektorých regiónoch a s ňou spojenými konzekvenciami, aj rastúci vplyv proliberálne sa orientujúcich združení, ktoré podľa môjho názoru neprispievajú k ekonomickému a duchovnému rastu spoločnosti.

Sám som zástanca zlatej strednej cesty, ktorú podľa mňa predstavuje kombinácia ľavicových a pravicových názorov na riešenie situácie, a vo vzťahu k zahraničiu uplatnenie seriózných vzťahov pred dogmatickými predsudkami. V tejto súvislosti ma veľmi teší skutočne kladný postoj Srbska k spolupráci so Slovenskom, ako aj napríklad predstaviteľov Kazašskej republiky, ktorí v nás vidia vzor a spoľahlivého partnera v integrujúcej sa Európe.

Je teda na uváženie, ako vnímame predošlých dvadsať rokov, na domácej aj zahraničnej úrovni. Každá doba má svoje prednosti aj nedostatky. A práve na tieto fakty upozorňuje aj spoločnosť, ktorá stála pri zrode a formovaní budúcej slobodnej Slovenskej republiky.

NEZES, ako útvar formujúci závery a možné riešenia aktívne pôsobí na slovenskej vedeckej a ekonomickej scéne. Vďaka prezentovaným výsledkom, môžeme povedať, že svojou činnosťou prispieva k formovaniu Slovenskej republiky ako aj k naprávaniu mylných a zavádzajúcich momentov na Slovensku, aj mimo neho. Preto plní nezastupiteľnú funkciu v rámci nezávislých štruktúr a dáva odpovede na mnohé nezodpovedané otázky.

Jednou z nich je aj otázka – Kto zvíťazil v novembri 89?

Na túto a podobné historické, no predovšetkým súčasné otázky existuje veľký priestor a možnosť zdokonalenia sa práve na seminároch a konferenciách usporadúvaných spoločnosťou NEZES.

Tá svojimi cieľmi presne zodpovedá potrebám mladých, ambiciózných a hlavne zvedavých ľudí, ktorí sa nenechajú odradiť vnucovaným názorom, ale snažia sa žiť a tvoriť v duchu pravdy, patričnej štátnej hrdosti a v duchu zveľaďovania svojej rodnej krajiny, ktorá sa často ocitá v nechcennom a mnohokrát až hanebnom položení, čo sa stáva čoraz naliehavším problémom tejto doby. Sám som rád a patrične hrdý na to, že patrí do štruktúry združenia, ktoré je formované na vedeckých a fundamentálnych základoch, a ponúka skutočne objektívny pohľad a súvislosti, ktoré zaiste pomôžu môjmu budúcemu uplatneniu v prospech Slovenska.

Jozef Zelinka,
3 ročník, Fakulta medzinárodných vzťahov,
Ekonomická univerzita v Bratislave

Rezervované pre makroekonomiku

Európske fondy ako možné východisko oživenia a rastu hospodárstva

Finančné toky v dôsledku finančnej krízy sa výrazne spomalili, preto je potrebné sa primárne venovať ozdraveniu finančného systému. Prerastanie finančnej krízy do hospodárskej má výrazný dopad na zdroje rozpočtov krajín. Zásadnou otázkou sa preto stáva objem a rýchlosť prístupu ku zdrojom na prekonanie dôsledkov krízy a vytvorenie podmienok pre oživenie hospodárskeho sektora.

Najrýchlejším zdrojom sú fondy Európskej únie, ktoré svojou veľkosťou majú najväčší potenciál pozitívne ovplyvniť ekonomický rast. Rozhodujúcu úlohu by mali zohrávať investície do vzdelávania, vedy a výskumu a inovácii. Riešenie týchto otázok sú v globálnom svete, zvlášť v európskom priestore v centre pozornosti.

Európskou komisiou ale aj jednotlivými krajinami EU bolo prijatých resp. sa prijíma celý rad konkrétnych opatrení proti kríze. Nástroje politiky súdržnosti EU jej fondy pomoci sú však z hľadiska objemu a rozsahu rozhodujúcim faktorom pôsobiacim na reálnu ekonomiku. Štrukturálne fondy sú kľúčovým nástrojom podpory nielen na zmiernenie krízy, ale aj hospodárskej obnovy v Európe. Ako také sa pripájajú k mnohým ďalším politikám a nástrojom EU a tvoria súčasť koordinovaného úsilia o obnovu hospodárskeho rastu a vyššiu zamestnanosť.

Toto úsilie predstavujú fiškálne stimuly na investície poskytované v rámci Paktu stability a rastu, investície do infraštruktúry v rámci fondu ERDF, vyššie investície od Európskej investičnej banky na podporu malých a stredných podnikov v celej EU a Európsky fond na prispôsobenie sa globalizácii, ktoré sa môžu použiť na podporu zamestnanosti v ohrozených hospodárskych odvetviach. Tieto mimoriadne prostriedky sú dostupné práve v čase, kedy sú najviac potrebné v roku 2009 na pomoc pri ceste k obnove a podpore budúceho rastu.

Sektor malých a stredných podnikov je najväčším zamestnávateľom v EU, takže podpora podnikania a zakladania nových podnikov je pre hospodársku obnovu veľmi dôležitá. Financovanie zo štrukturálnych fondov pomáha podnikateľom a nezamestnaným pri zakladaní vlastných podnikov poskytovaním podpory a poradenstva. Európsky plán obnovy jednoznačne zdôrazňuje význam politiky súdržnosti a priorít ŠF. Na dosiahnutie tohto cieľa zaviedla EU do štrukturálnych fondov vrátane ESF dôležité legislatívne a administratívne zmeny.

Keď sa začína nové programové obdobie štrukturálnych fondov, Komisia uvoľní zálohové platby (predbežne

financovanie) na rozbehnutie projektov v členských štátoch. Tento postup pomáha zvládnuť nával žiadosti o nenávratný finančný príspevok. Tieto nové zdroje predstavujú v roku 2009 viac ako zdvojnásobenie výšky zálohových platieb. S väčším objemom dostupných financií v roku 2009 budú členské štáty schopné schváliť a rozbehnúť omnoho viac projektov z euro fondov s cieľom podporiť zamestnanosť a tvorbu nových pracovných miest a podnikov. V kritických prvých fázach plánu obnovy tieto mimoriadne zálohové platby prispievajú k prednostnému napĺňaniu iniciatív zameraných na hospodársky rast a zamestnanosť.

Dosiaľ sa hovorilo o nových systémových opatreniach proti kríze. Treba však stále hovoriť o mase príspevku 11,36 mld € na programové obdobie 2007 – 2013 a jeho čerpaní. A aký je vývoj čerpania eur fondov na tento rok? Z rozpočtu EU sa plánovalo vyčerpať 1 882,7 mil €, tj. 56,7 mld Sk. Na internetovej stránke MF SR je čerpanie k 7. 10. 2009 z bankových účtov 615,6 mil €, tj. 18,5 mld Sk, v percentách 32,7%! Veľmi nízke číslo, ktoré sa do konca roka v žiadnom prípade nemôže naplniť.

Tento problém možno zovšeobecniť za celé Slovensko aj tak, že ŠF sa prakticky nečerpaním nestávajú dôležitým opatrením na prekonávanie dôsledkov hospodárskej krízy. Treba poukázať pri tomto hodnotení samozrejme aj na značný byrokratický postup pri získavaní nenávratných finančných príspevkov zo ŠF. Ten je však v moci každého štátu využívajúceho pomoc EÚ, prijať také pravidla, aby došlo k zjednodušeniu a zefektívneniu možnosti čerpania týchto prostriedkov pri dodržaní noriem EÚ.

Určite by pomohlo, keby sa priebežne zjednodušovali systémy predkladania, vyhodnocovania a finančnej implementácie projektov zo štrukturálnych fondov. Vo vzťahu ku komplikovanosti procesu sa často odvolávame na podmienky stanovené smernicami EÚ. Pravdou však je, že nie EÚ, ale každý členský štát si určuje svoju administratívnu náročnosť. EÚ schvaľuje len vrcholné dokumenty (NSRR, ostatné strategické materiály), za ostatné zodpovedá jednotlivý členský štát. A keďže je dnešná finančná, účtovná a ostatná legislatíva v súlade s legislatívou Európskej únie, podmienky za ktorých sa budú financie čerpať, sú záležitosťou každej zúčastnenej krajiny, teda aj Slovenska.

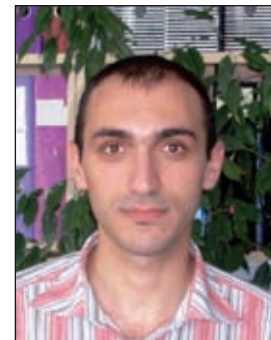
Nie menej dôležitou otázkou ako sú systémy riadenia ŠF je manažovanie ich čerpania. Problém je v nedostatočne riadiacej a koordinačnej práci vedúcich pracovníkov pracujúcich so štrukturálnymi fondmi a v nedostatočnej pozornosti zo strany vedení ministerstiev. Zvýšený dôraz na koordináciu a správu nad štrukturálnymi fondmi za danej situácie by mal byť na úrovni Úradu vlády SR. Je potrebný urýchlený zásadný obrat v tomto smere zvlášť, keď sa jedná o dlhodobý jav. Motiváciou by bolo taktiež prenesenie implementácie ŠF okrem veľkých národných projektov z ministerstiev na vyššie územné celky, tie môžu lepšie posúdiť potreby žiadateľov o príspevky zo ŠF, sú k nim bližšie.

Ing. Ondrej Barič, PhD.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

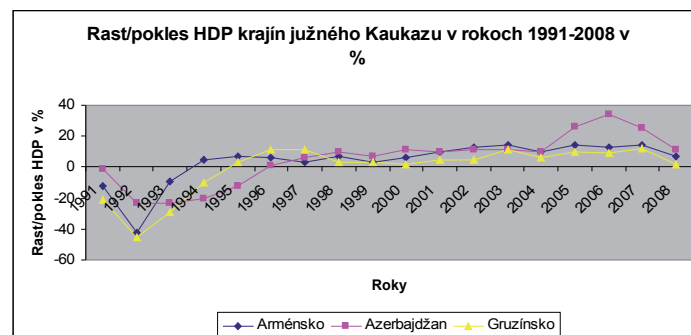
Nové pohyby v regióne južného Kaukazu

Región južného Kaukazu, ktorý tvoria 3 nezávislé štáty – Arménsko, Azerbajdžan a Gruzínsko, je súčasťou Spoločenstva nezávislých štátov s množstvom konfliktov miestneho a regionálneho charakteru. Vzhľadom na nepokoj, ktoré pretrvávajú v regióne, sa ekonomiky týchto postsovietskych krajín, napriek bohatším prírodným zdrojom, kvalitnému ľudskému potenciálu a neuveriteľným dvojciferným prírastkom, nachádzajú na zozname chudobných krajín sveta.

Po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 ekonomiky všetkých troch zakaukazských republík zaznamenali výrazné úpadky. V roku 1992 HDP Arménska zaznamenal pokles cca 42 %, v Gruzínsku bol úpadok výraznejší okolo 45%, kým v Azerbajdžane 23 %. Po 3 – 4 rokoch poklesu, ktorý bol spôsobený vysokou previazanosťou medzi niekdajším Ruskom a satelitnými štátmi - členmi Sovietskeho zväzu, sa všetky tri ekonomiky vydali na cestu hospodárskeho rastu, keď ich prírastky HDP v ďalších rokoch rástli jednociferným a následne dvojcifernými číslami. V rokoch 1993 – 2008 najväčšie prírastky zaznamenal Azerbajdžan, keď jeho HDP vďaka rastu cien ropy v roku 2005 vzrástol o 26 %, v roku 2006 – 34 % a v roku 2007 – 25 %. V prípade Arménska rast HDP bol pomerne slabší, avšak s dvojcifernými číslami od roku 2001. Vďaka svojim vysokým tempám rastu (graf č. 1) krajiny južného Kaukazu dostali prívlastok „kaukazský tiger“.

Graf č. 1
Vývoj HDP krajín južného Kaukazu v rokoch 1991 – 2008 v %

Zdroj: World Development Indicators Database, Skupina Svetovej banky, dostupný na <http://www.worldbank.org/>

V ceste trvalého udržateľného rastu a následného rozvoja zakaukazských tigrov stoja stále nedoriešené konflikty – jednak medzi Gruzínskom a Ruskom o separatistické

oblasti – Južné Osetsko a Abcházsko, a na strane druhej medzi Arménskom a Azerbajdžanom, ktoré od roku 1988 a hlavne po rozpade Sovietskeho zväzu vedú vojnový konflikt o územie Náhorného Karabachu.

Po obnovení nezávislosti Gruzínska roku 1991 separatistické snahy (čiastočne podmienené Ruskom) autonómnych republík Abcházsko a Južné Osetsko s etnicky odlišným obyvateľstvom moslimského vierovyznania vyvolali vojnové konflikty. S medzinárodnou pomocou sa ich podarilo urovnať. Boje boli ukončené v roku 1993 dobytím mesta Suchumi. Volanie Gruzínska po severoatlantických štruktúrach, o ktorých dalo najavo na Pražskom summite NATO v roku 2002, vyvolali ďalšie krízy, keďže jeho vstupom Rusku by ostalo len zlomok sféry vplyvu nad Čiernym morom s dĺžkou pár stovák kilometrov. Náznakom toho bola aj „ružová“ revolúcia, ktorá dala impulz transatlantickým inštitúciám o prozápadnej orientácii krajiny.

Ihneď na margo výsledkov referenda o vstupe krajiny do NATO, kde sa dňa 5. januára 2008 73 percent obyvateľstva vyslovilo za, predstavitelia Ruska začali polemizovať o nevyhnutnosti obnoviť Koncept národnej bezpečnosti. V súvislosti s priblížením vojenskej infraštruktúry NATO k regiónu vo sfére vplyvu Organizácie dohody o kolektívnej bezpečnosti (CSTO) sa zmenila geopolitická situácia v regióne. Novým prvkom v koncepte sa stala klauzula o používaní ozbrojených síl, ako aj použitie jadrových zbraní tiež s cieľom zabrániť ohrozeniu situácie na území Ruska a jeho strategických partnerov. Stalo sa tak na začiatku augusta roku 2008, kedy vypukla 5-dňová rusko-gruzínska vojna o separatistické regióny Južné Osetsko a Abcházsko, ktorú podľa správy z vyšetrenia Európskej komisie prezentovanej v Bruseli 30. septembra 2009 zapríčinili obidve strany. Gruzínsko 18. augusta 2008 požiadalo o vystúpenie zo Spoločenstva nezávislých štátov, k čomu došlo 18. augusta 2009, kedy Gruzínsko prestalo fungovať v štruktúrach Spoločenstva, aj keď v platnosti ostalo 75 multilaterálnych zmlúv uzatvorených medzi členskými krajinami Spoločenstva vrátane dohôd o bezvízovom režime a voľnom obchode.

Za nedodržanie sanitárnych predpisov Rusko v roku 2006 vydalo embargo na dovoz gruzínskeho vína, minerálnej vody, ovocných džemov a čaju. Napriek vyhlásenému embargu a vzhľadom na vysoký dopyt ruskej spoločnosti, tie výrobky stále nachádzajú svoje odbytisko na ruskom trhu prostredníctvom tretích tranzitívnych krajín, najmä Arménska, Azerbajdžanu, Bieloruska, Moldavska a Ukrajiny, ktoré majú vytvorenú zónu voľného obchodu s Ruskom. V období január – apríl 2009 sa dovoz týchto gruzínskych výrobkov do Ruska vďaka reexportu stúpol 3-násobne. Po obnovení priamej dennej linky Jerevan – Moskva sa Gruzínsku najviac oplatí využívať služby arménskej leteckej spoločnosti Armavia, ktorá za vývoz 100-300 kg tovaru na ruský trh účtuje 1 USD, kým do Kyjeva by ho stálo cca 70 centov a do Baku 1,50 USD.

V boji o Náhorný Karabach – arménsku enklávu pričlenenú Stalinom k Azerbajdžanu, úspešnejší boli Armé-

ni, ktorým sa podarilo udržať Náhorný Karabach a podrobiť si jemu priľahlé azerbajdžanské územia. V máji 1994 bolo uzavreté prímerie, ktoré platí dodnes. Konflikt medzi Arménskom a Azerbajdžanom pomáha riešiť tzv. Minská skupina OBSE pre Náhorný Karabach. Turecko na znak solidarity s etnicky blízkym Azerbajdžanom uvalilo na Arménsko hospodársku blokádu a uzavrelo s ním hranice. V poslednom čase sa do pozornosti dostáva správa o ukončení 18-ročnej tureckej blokády.

CrisisWatch N°74, ktorú vydala International Crisis Group 1. októbra 2009, vidí perspektívne riešenie konfliktu medzi Arménskom a Tureckom, ktorých národné parlamenty majú za úlohu ratifikovať návrhy protokolov o normalizácii vzájomných vzťahov – protokolu o nadviazaní diplomatických vzťahov a protokolu o rozvíjaní vzťahov podpísaných 10. októbra 2009 ministrami zahraničia oboch krajín vo Švajčiarsku. Podpísanie protokolov, ktorému významne prispela aj arménsko-turecká futbalová diplomacia, pomôže najneskôr 4 mesiace od dátumu ich ratifikácie:

- nadviazať diplomatické vzťahy medzi oboma krajinami
- oficiálne uznať a konečne otvoriť hranice medzi Arménskom a Tureckom, ktoré sú zatvorené od roku 1993
- podporovať bilaterálnu spoluprácu v oblastiach ako napr. energetickej infraštruktúry, cestovného ruchu, zachovania kultúrneho dedičstva apod.

Arménsko sa fyzicky a psychicky zbaví niekdajšej blokády a využije nové kanály na hľadanie odbytu v západných krajinách, bude môcť lepšie hájiť záujmy desiatky tisíc Arménov žijúcich v Turecku a mnohých kultúrnych a historických miest nachádzajúcich sa na území Turecka, takisto bude môcť predať prebytok svojho energetického outputu. Turecko na druhej strane dokáže Západu svoju schopnosť spolupracovať so svojimi susedskými krajinami a riešiť cezhraničné problémy diplomatickou cestou v záujem oboch strán.

Ako najväčšiu prekážku vidí v pretrvávajúcom spore medzi Arménskom a Azerbajdžanom o región Náhorného Karabachu, napätie okolo ktorého viac stupňuje od júla 2009 novovytvorené Azerbajdžanské spoločenstvo Náhorného Karabachu, ktoré plánuje zakladať pobočky v zahraničí, usporadúvať medzinárodné podujatia a produkovať filmy na problematiku ozbrojeného konfliktu s Arménskom z rokov 1988-1994. Cieľom spoločenstva, ktoré dostalo na svoju činnosť z azerbajdžanského rozpočtu 2,5 mil. USD je zastupovať záujmy 65-tis. Azerbajdžancov, ktorí boli vysídlení z územia Náhorného Karabachu a snažiť sa o ich návrat na rodnú zem.

Arménsko je obklúčené moslimskými krajinami, ako sú Azerbajdžan, Irán a Turecko, a má len jedinú možnosť, ako si zachovať integritu a suverenitu nad svojím územím. Aj keď aktívne spolupracuje s transatlantickou alianciou NATO s perspektívou jeho budúceho členstva, nesmie zabudnúť na nezastupiteľnú úlohu Ruska ako najväčšieho strategického partnera v regióne Kaukazu v riešení hraničných

sporov. Dôvod spomalenej integrácie do NATO možno vidieť v obave stratíť takého strategického partnera, akým je Rusko, ktorej vojenské sily strážia arménske hranice s Azerbajdžanom, aby tým zabránili opätovnému vypuknutiu vojen. Tým je pravdepodobne odôvodnená jeho účasť v Organizácii dohody o kolektívnej bezpečnosti, aj keď význam a budúce perspektívy riešenia sporov na tejto platforme sú minimálne v súvislosti s neúčastou Azerbajdžanu v tejto organizácii. Z hospodárskeho hľadiska sa Arménsko zúčastňuje integračných zoskupení len na úrovni Spoločenstva nezávislých štátov, ktoré však ako celok napreduje veľmi pomaly. Žiaden iný štát zo SNŠ nemá výrazný záujem o túto krajinu. Súvisí to s absenciou zdrojov energetických surovín na jeho území, ktorá zvyšuje jeho závislosť od dodávok plynu a ropy z Ruska a Iránu ako nového obchodného partnera, ako aj jeho neúčastou na medzinárodných ropo- respektíve plynovodoch.

Ďalšie smerovanie a integrácia zakaukazských krajín do globálnych ekonomických a politických štruktúr bezpochybné v značnej miere závisí aj od intenzity nového impulzu, ktorým sa Európska únia snaží stabilizovať svoje vonkajšie hranice. Aktívna spolupráca EÚ s postsovietskymi krajinami južného Kaukazu sa sformalizovala po tom, ako v roku 1999 do platnosti vstúpili dohody o partnerstve a spolupráci s platnosťou na 10 rokov. Od 7. mája 2009 Východné partnerstvo (EaP – Eastern Partnership) ako pokračovateľ a katalyzátor Európskej politiky susedstva v regióne južného Kaukazu a vo východoeurópskych krajinách bývalého Sovietskeho bloku Bielorusko, Moldavsko a Ukrajina sa snaží vniesť nový stimul do 5 rokov bežiackej politiky susedstva a zintenzívniť spoluprácu 6 krajín s Európskou úniou s cieľom postupne vytvárať zónu voľného obchodu a liberalizovať vízový režim na základe spolupráce s krajinami bývalého Východného bloku.

Čas ukáže, či intenzívnejšia bilaterálna hospodárska spolupráca medzi krajinami regiónu južného Kaukazu, ako aj medzi regiónom a hlavnými príslušnými globálnymi hráčmi – Rusko, EÚ, USA, atď. pomôže vyriešiť dlhotrvajúce regionálne konflikty, ktoré zobrali životy a domovy miliónom ľudí a zabránili hospodárskemu rozvoju kaukazských tigrov.

Tigran Aleksanyan

Osobnosti

Cena za ekonómiu 1975

V roku 2002 dostali významné ocenenie z Nobelovej nadácie dvaja americkí ekonómovia – D. Kahneman a V. L. Smith. O D. Kahnemanovi sme priniesli informáciu v prázdninovom dvojčíse júl/august 2006, v tomto vydaní nášho časopisu sa budeme venovať životu a práci V. L. Smitha. Smith získal cenu za svoj prínos k rozvoju labora-

tórnych experimentov ako nástroja empirickej ekonomickej analýzy pri skúmaní alternatívnych trhových mechanizmov.

V. L. Smith sa narodil 1. januára 1927 v Kansase, dva roky pred vypuknutím Veľkej hospodárskej krízy. Počas krízy bývala celá rodina na farme blízko Wichity, kde sa museli uchýliť po tom, čo Smithov otec stratil prácu a stal sa nezamestnaným. Na farme, kde chýbala elektrina, vodo- vod či toaleta, prežili roky krízy po ktorej sa rodina musela farmy, pre nedostatok finančných prostriedkov na splácanie hypotéky, vzdať.

Po ukončení strednej školy vo Wichite sa vrhol do ďalšieho štúdia na Kalifornskom inštitúte technológií (Caltech), ktorý bol v tom čase považovaný za jednu z najlepších škôl v USA. Smith tak mal možnosť zúčastňovať sa na prednáškach významných vedcov ako boli napr. L. Pauling, J. R. Oppenheimer, B. Russell a ďalší. Jeho hlavným zameraním sa stala fyzika, neskôr elektrické inžinierstvo. Až po získaní titulu bakalára sa zapísal aj na kurzy ekonómie, ktorá sa pre neho stala nesmierne zaujímavou, pretože pomáhala osvetliť princípy fungovania kapitalizmu a socializmu (jeho matka bola socialistka). Prvé knihy, ktoré sa mu dostali do rúk, boli Samuelsonove „Základy ekonómie“ a von Misesova „Human Action“. Neskôr objavil, že ekonómia sa podobá na predmety, ktoré už študoval – fyziku a inžinierstvo a preto vo svojej knihe „Investície a výroba“ z roku 1962 zahrnul aj kapitolu o inžinierskych výrobných funkciách. Po ukončení inžinierskych štúdií sa vrátil do Kansasu na Kansaskú univerzitu, kde sa rozhodol získať titul MA v odbore ekonómia. Po ukončení štúdia sa rozhodol získať v tomto odbore aj titul PhD. na Harvardskej univerzite v roku 1952.

Po ukončení štúdií sa Smith venoval prednášaniam ekonómie na rôznych univerzitách. Okrem toho sa venoval aj experimentom ako nájsť ekvilibrium v rámci monopolistickej konkurencie. V priebehu rokov 1952 – 1960 varioval svoj pôvodný experiment a skúmal zmeny dopytu a ponuky. V roku 1962 publikoval článok s pôvodným experimentom v Journal of Political Economy.

Redakcia

Názory

Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2009

V sobotu 14. novembra 2009 sa uskutočnilo prvé kolo voľieb poslancov do krajských zastupiteľstiev, a zároveň aj šéfov vyšších územných celkov. V novodobej histórii Slovenska sa jedná v poradí už o tretie voľby do orgánov samosprávnych krajov. O post župana sa uchádzalo celkom 56 kandidátov a o poslanecké mandáty v krajských zastupiteľstvách viac ako 3000 kandidátov. Spolu volili voliči vo všetkých ôsmich kra- joch Slovenska 408 poslancov krajských zastupiteľstiev a ôs-

mich predsedov. Pričom pri voľbe župana mohli dať voliči svoj hlas jednému kandidátovi a pri voľbe poslancov najviac štyrom. Podľa ústrednej volebnej komisie mohlo v prvom kole volieb do orgánov samosprávnych krajov voliť 4 397 619 oprávnených voličov, pričom volebná účasť bola 22,9 %, čo predstavuje celkom 955 649 platných hlasovacích lístkov pre voľby predsedov VÚC a 981 241 platných hlasovacích lístkov pre voľby poslancov krajských zastupiteľstiev. Najviac voličov prišlo k volebným urnám v Žilinskom kraji (27,06 %) a najmenej v Bratislavskom kraji (19,46 %). Po voľbách poznáme zatiaľ mená štyroch županov. Vo všetkých prípadoch obhájili svoj post súčasní predsedovia samosprávnych krajov. Predsedom Trnavského samosprávneho kraja zostáva Tibor Mikuš (nezávislý kandidát s podporou strán: SMER-SD, SNS, HZD a Strany zelených Slovenska). V Nitrianskom samosprávnom kraji zostáva predsedom Milan Belica (SMER, SDKÚ-DS, KDĽ). Predsedom Žilinského samosprávneho kraja sa stal opäť Juraj Blanár (Smer-SD, SNS, LS-HZDS, HZD, Strana zelených Slovenska, Slobodné fórum). V Košickom samosprávnom kraji zostáva predsedom Zdenko Trebuľa (SMER-SD, SMK, LS-HZDS, SF, HZD, S.O.S., MOST-HÍD, IGA). V Bratislavskom, Trenčianskom, Banskobystrickom a Prešovskom samosprávnom kraji rozhodne o poste župana druhé kolo volieb, ktoré sa bude konať v sobotu 28. novembra 2009. V Bratislavskom samosprávnom kraji sa v druhom kole volieb stretnú súčasný župan Vladimír Bajan (nezávislý kandidát s podporou strán: SMER-SD, LS-HZDS, SZS a HZD) s protikandidátom Pavlom Frešom (SDKÚ-DS, KDĽ, SMK, OKS a SaS). V Banskobystrickom samosprávnom kraji kandiduje v druhom kole volieb Vladimír Maňka (SMER-SD, LS-HZDS) a Jozef Mikuš (SDKÚ-DS). V Trenčianskom kraji sa v druhom kole volieb stretnú súčasný župan Pavol Sedláček (SMER-SD, LS-HZDS) s bývalým ministrom obrany Martinom Fedorom (SDKÚ-DS, KDĽ, SaS, OKS). V Prešovskom samosprávnom kraji budú spolu súperiť súčasný župan Peter Chudík a exposlanec Európskeho parlamentu Ján Hudacký (KDĽ, SDKÚ-DS a SaS). Do druhého kola volieb postúpili tí dvaja kandidáti, ktorí získali najväčší počet platných hlasov v prvom kole volieb. Z politických strán získala najviac poslancov Strana maďarskej koalície - Magyar Koalíció Pártja spolu 35 mandátov, hneď za ňou SMER - sociálna demokracia s 26 poslancami. Na treťom mieste sa umiestnila vo voľbách Slovenská národná strana so 6 poslancami. Väčší úspech oproti kandidátom jednotlivých politických strán zúčastnených vo voľbách zaznamenali koalíční kandidáti. Pri koalíciách politických strán nie je možné podľa kandidátnej listiny určiť príslušnosť kandidátov k jednotlivým politickým stranám. Koalície sa uvádzajú ako samostatné subjekty (t.j. poslanci zvolení v rámci koalície sa nepripočítavajú k poslancom jednotlivých politických strán zvolených tam, kde strany podali kandidátnu listinu sa-

mostatne). Z koalícií zaznamenala najväčší úspech koalícia Ľudová strana - Hnutie za demokratické Slovensko, SMER - sociálna demokracia so 101 poslancami. Na druhom mieste Kresťanskodemokratické hnutie, Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana s 50-timi poslancami, ako tretia najúspešnejšia koalícia skončila Kresťanskodemokratické hnutie, Ľudová strana - Hnutie za demokratické Slovensko, Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana, SMER - sociálna demokracia s 38 poslancami. Nezávislí kandidáti získali spolu 55 poslancov kresiel čo predstavuje 13,48%. Slovenská ekonomická spoločnosť – Nezávislé združenie Slovenska blahoželá víťazom prvého kola a postupujúcim kandidátom do druhého kola volieb a zároveň vyzýva voličov k účasti v druhom kole volieb do samosprávnych krajov, ktoré sa uskutočnia v sobotu 28. novembra 2009.

Ing. Juraj Strempek

Európska únia

Lisabonská reforma EÚ: Následky uplatňovania Charty základných práv (1. časť)

Ukončenie ratifikácie Lisabonskej zmluvy o EÚ v tomto mesiaci a nadobudnutie jej účinnosti dňom 1. decembra 2009 je veľkým víťazstvom eurocentralistov, lobizmu a šedej globálnej moci. EÚ sa stáva najvhodnejším modelom pre globálne vládnutie. Nový európsky katalóg základných práv a slobôd – Charta základných práv EÚ – predstavujúci nový ľudskoprávny pilier „novej“ Únie, svojím zameraním a obsahom, zásadami a politickými postulátmi výrazne presahuje štandardy ukotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv OSN, Európskom dohovore o ľudských právach a základných slobodách Rady Európy alebo v ústavnej Listine základných práv a slobôd. Charta predstavuje silný stimul pre posilňovanie doterajšieho integračného aktivizmu Súdneho dvora EÚ, ako aj účinný nástroj na priame ovplyvňovanie vývoja vnútroštátneho práva a súdneho poriadku členských štátov v duchu európskeho federalizmu, a to v oveľa väčšej miere, ako tomu bolo doteraz. Charta základných práv EÚ síce nie je súčasťou Lisabonskej zmluvy, zmluva sa však na ňu odvoláva ako na dokument rovnakej právnej sily, akú má ona sama. Charta spolu s Lisabonskou zmluvou predstavujú normy EÚ najvyššej právnej sily.

Lisabonská zmluva ako aj Charta základných práv EÚ sú zjavným príkladom toho, ako sa štáty a ich vnútroštátne systémy menia a postupne nahrádzajú regionálnym útvarom

akým je EÚ, a tento proces nenápadne pokračuje až do vytvorenia supranacionálneho telesa globálneho vládnutia. Faktické začlenenie Charty do primárneho práva EÚ je jednou z najväčších kvalitatívnych a najviac diskutovaných, ale aj sporných zmien, ktoré prináša Lisabonská zmluva. Čo je to teda Charta základných práv EÚ, predovšetkým čo bude spôsobovať jej európske uplatňovanie členským štátom Únie?

Samotná Charta pozostáva z preambuly a 54 článkov, ktoré sú rozdelené do 7 hláv (I. Dôstojnosť, II. Sloboda, III. Rovnosť, IV. Solidarita, V. Práva občanov, VI. Spravodlivosť, VII. Všeobecné ustanovenia.). Základné ciele tohto dokumentu sú:

- vytvárať priestor na užšiu spoluprácu medzi národmi Európy so zreteľom na vytváranie podmienok pre mierovú budúcnosť na základe spoločných hodnôt v Európe, ale aj vo svete;

- posilňovať ochranu základných práv občanov EÚ vzhľadom na zmeny v Spoločenstve, na sociálny pokrok a vedecko-technický rozvoj;

- prispievať k zachovaniu a rozvoju spoločných hodnôt pri rešpektovaní rozmanitosti kultúr a tradícií národov Európy, ako aj národnej identity členských štátov a organizácie ich verejných orgánov na národnej, regionálnej a miestnej úrovni;

- rešpektovať práva vyplývajúce z ústavných tradícií a medzinárodných záväzkov spoločných pre členské štáty, zo Zmluvy o EÚ, zmlúv o Európskych spoločenstvách, z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zo sociálnych chárt prijatých na úrovni Spoločenstva a Radou Európy a z precedenčného práva Súdneho dvora ES a Európskeho súdu pre ľudské práva Rady Európy.

Charta čerpá inšpiráciu z kultúrneho, náboženského a humanistického dedičstva Európy, z ktorého sa vyvinuli univerzálne hodnoty nezrušiteľných a nescudziteľných práv ľudskej bytosti, slobody, demokracie, rovnosti a právneho štátu. Vychádza z hodnôt, ako sú úcta k ľudskej dôstojnosti, slobode, demokracii, rovnosti, právnemu štátu a rešpektovaniu ľudských práv, vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, kde prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť žien a mužov.

Charta v značnej miere ovplyvní ďalšie smerovanie EÚ a vývoj jej ústavného rámca. Predstavuje zásadný krok pri legitimizovaní aktov Únie, ktoré sa čoraz častejšie netýkali len fungovania spoločného vnútorného trhu, ale zasahovali aj do oblastí, ktoré majú vplyv na ľudské práva a slobody chránené ústavnými predpismi členských štátov. V európskych diskusiách počas ratifikácie Lisabonskej zmluvy sa ako najkontroverznejšie ukázali hlava III „Rovnosť“ a hlava IV „Solidarita“.

V hlave III nájdeme popri základnej a nespornej zásade rovnosti pred zákonom veľké množstvo ďalších požiadaviek. V tejto hlave sa zakazuje napríklad akákoľvek diskriminácia založená najmä na pohlaví, rase, farbe pleti, etnickom alebo sociálnom pôvode, genetických rysoch, jazyku, náboženskom vyznaní alebo presvedčení, politických názoroch či akýchkoľvek iných názoroch, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodeniu, zdravotnému postihnutiu, veku alebo sexuálnej orientácii. Rovnosť žien a mužov sa musí podľa Charty zaistiť vo všetkých oblastiach, pričom sa môžu zachovať či zaviesť zvláštne výhody na prospech nedostatočného zastúpenia pohlavia. Ďalej je tu upravené právo seniorov na dôstojný a nezávislý život a na podieľaní sa na spoločenskom a kultúrnom živote, alebo právo osôb so zdravotným postihnutím na opatrenia, ktorých cieľom je zaistiť ich nezávislosť, sociálne a profesionálne začlenenie a ich účasť na živote spoločnosti.

Hlava IV zahŕňa sociálne práva. Zakotvuje tu napríklad právo zamestnancov na skoré informovanie a prerokovanie v rámci podniku, právo na bezplatné sprostredkovanie zamestnania, ochrana pred neoprávneným prepúšťaním, právo na slušné a spravodlivé pracovné podmienky, na sociálne zabezpečenie či na zaistenie prístupu k službám všeobecného hospodárskeho záujmu. Tu sa nachádza aj zásada vysokej úrovne ochrany spotrebiteľa.

V hore uvedených ustanoveniach Charty (ale aj samotnej Lisabonskej zmluvy) možno vypozerovať posun od rovnosti pred zákonom a v dôstojnosti k programovému rovnostárstvu, ktoré sa môže ľahko zvrhnúť do protidiskriminačnej legislatívy (sprevádzanej prevrátením dôkazného bremena, zásahmi do súkromnoprávných vzťahov, vytváraním ľudskoprávných inštitúcií vykonávajúcich „hon na čarodejnice“), prísnej korektnosti podľa pohlavia a vôbec do sociálneho inžinierstva rôzneho druhu. Rovnostárstvo v spojení s apelom na toleranciu, pluralizmus a s dôrazom na práva menšín sa môže stať pri určitom zlovoľnom výklade ideologickým základom pre diktatúru politickej korektnosti, multi-kulturalizmus a postmoderný mravný relativizmus.

Spôsob, akým sa hlava IV Charty zmiňuje o sociálno-trhovej ekonomike, sociálnom dialógu atď. znamená, že Lisabonská zmluva sa snaží zaviesť akýsi univerzálny európsky sociálny model, jednotný a záväzný pre všetky štáty EÚ.

Charta so sebou automaticky prináša súdnu vymáhateľnosť práv v nej obsiahnutých. V medziach jej pôsobnosti ju budú musieť aplikovať súdy členských štátov, pritom hlavný priestor sa otvára Súdnemu dvoru EÚ, prípadne európskemu Všeobecnému súdu. Súdny dvor tak získava nové možnosti na široké uplatnenie prointegračného aktivizmu vo výklade, ktorým bude podstatne formovať právnu a politickú realitu EÚ.

Doc. Ing. Pavol Hrivík, CSc.